

موازن امر به معروف و نهی از منکر

کمتر کسی است که درباره وجوب امر به معروف و نهی از منکر و ضرورت آن در تحقق جامعه متعالی اسلامی، اطلاعی نداشته باشد، علل و حکمت‌های وجوب امر به معروف و نهی از منکر، شرائط و مراحل این واجب، از امور مهمی است که آگاهی از آنها موجب تقویت جایگاه و عمل به این واجب توسط کسانی می‌شود که ضرورت ترویج فرهنگ این حکم الهی را از الزامات تحقق جامعه اسلامی می‌دانند؛ ادله‌ی فقهی که شامل دلائل عقلی و شرعی می‌شود نیز ضرورت اقامه این واجب را تبیین می‌کنند.

به گزارش سایت خبری پرسون، حجت الاسلام والمسلمین حسین بنیادی عضو مجمع عمومی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در یادداشتی به مناسبت فرارسیدن ماه محرم الحرام نوشت: «با توجه به اهمیت موضوع امر به معروف و نهی از منکر و همچنین پیام قیام امام حسین (ع)، دهه اول محرم بنام دهه احیای امر به معروف و نهی از منکر نام‌گذاری شده است؛ اینکه تا چه اندازه توانسته‌ایم از اینگونه عنوان‌سازی‌ها برای دهه‌ها، استفاده کنیم و آیا اساساً این نام‌گذاری‌ها تأثیر یا توفیقی در اهداف ترسیم شده، داشته یا خیر و یا تأسیس و سازمان‌ها و نهادهایی با همین عناوین، توانسته‌اند کارآمدی شایسته‌ای داشته باشند، مجال دیگری می‌طلبد که نیازمند بررسی، ارزیابی و نظرخواهی از عموم مردم، کارشناسان و فعالان حوزه اجتماعی، می‌باشد اما اجمالاً با توجه به رخدادها و رفتارهای اجتماعی & بدون آنکه قصدی در تضعیف نهادهای مذکور باشد & می‌توان گفت که نهادهای تأسیسی! عملکرد موفقی در حوزه کاری و عرصه جامعه نداشته‌اند و دلیل آن مشاهداتی است که برای همگان بالعیان معلوم است.

اراده برای امر بمعروف و نهی از منکر

جمله معروف سیدالشهدا علیه‌السلام که فرمودند: «إِنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطَرًا وَلَا مُفْسِدًا وَلَا ظَالِمًا، إِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ إِصْلَاحٍ فِي أُمَّةٍ جَدِّي، أُرِيدُ أَنْ أَمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهِيَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَسِيرَ بِسِيرَةِ جَدِّي وَ أُنَبِّئَ رِسَالَتِ وَ تَبْلِيغِ تَمَامِ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ هِيَ، نَكْتَهُ مَهْمٌ عِلَاوَهُ بِرِ اَصْلِ مَوْضُوعِ اَمْرٍ بِمَعْرُوفٍ وَ نَهْيٍ اَزْ مَنْكَرٍ، اراده‌ی انجام این واجب از سوی سیدالشهدا علیه‌السلام است که منطبق با بیانات پیامبران علیهم‌السلام در اصلاح افراد و جامعه می‌باشد، یعنی اراده‌ی همراه با طلب اصلاح و اصلاح‌گری که نتیجه آن خیر و خوبی در میان توده‌ها و اقشار جامعه باشد، حال سوال این است که ما تا چند اندازه این اراده را در میان مردم تقویت کرده‌ایم و آیا عکس آن عمل نکرده‌ایم؟ اراده بر امر بمعروف و نهی از منکر زمانی در میان جامعه، تقویت می‌شود که اذهان و دل‌های مردم نسبت به تمام موارد اشاعه معروف و برجیدن منکر، امیدوار باشند اما اگر این امید نبود، اراده‌ای هم برای انجام این واجب نمی‌باشد؛ در حقیقت، اراده و امید در انگیزه و انجام تکلیف امر بمعروف و نهی از منکر، دو عنصر کلیدی در محقق شدن اراده بر ادای این تکلیف مهم و اجتماعی است.

به بیان واضح‌تر، اگر منکراتی که محصول سوء مدیریت‌ها یا اعمال سوء می‌باشند، سایه خود را بر جامعه افکندند، اراده‌ای بر انجام این فریضه نخواهد بود و بلکه به مرور زمان، انگیزه‌ها و رقابت‌ها در اعمال و رفتارهایی انجام می‌پذیرد که خود منکری بزرگتر است و عنان کار از دست همه خارج می‌شود و منجر به تغییر سبک زندگی، بی‌مبالاتی در انجام تکالیف فردی و اجتماعی و اباحه‌گری در تقید و عمل به احکام شرعی می‌شود.

ضرورت رعایت موازن فقهی و اجتماعی در امر به معروف و نهی از منکر

کمتر کسی است که درباره وجوب امر به معروف و نهی از منکر و ضرورت آن در تحقق جامعه متعالی اسلامی، اطلاعی نداشته باشد، علل و حکمت‌های وجوب امر به معروف و نهی از منکر، شرائط و مراحل این واجب، از امور مهمی است که آگاهی از آنها موجب تقویت جایگاه و عمل به این واجب توسط کسانی می‌شود که ضرورت ترویج فرهنگ این حکم الهی را از الزامات تحقق جامعه اسلامی می‌دانند؛ ادله‌ی فقهی که شامل دلائل عقلی و شرعی می‌شود نیز ضرورت اقامه این واجب را تبیین می‌کنند.

کثرت تألیفات در موضوع امر به معروف و نهی از منکر که در میان ابواب جامع کتب فقهی و یا کتاب‌ها و رساله‌های مستقلی که در این موضوع نگارش شده و نیز فراوانی مباحثات و دروس اجتهادی، نشانه و مؤید دیگری بر اهمیت پرداختن نظری و عملی در برپایی امر به معروف و نهی از منکر در میان جامعه دارد.

حفظ عمومی بودن فریضه امر به معروف و نهی از منکر

از مهم‌ترین ویژگی‌های عمل به امر به معروف و نهی از منکر، جایگاه عمومی و به تعبیری اجتماعی بودن آن است، در حقیقت & با توجه به نصوص و ظواهر آیات و روایات & امر به معروف و نهی از منکر از واجباتی است که عموم مردم را مکلف و به امت واگذار گردیده تا دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر نمایند از این رو بسیاری از مباحث آن در زمره مباحث تکالیف فردی و اجتماعی قرار می‌گیرد؛ این جایگاه بدان خاطر است که آحاد جامعه در قبال سرنوشت جامعه، رسالت دارند و نسبت به امر و اشاعه معروف و نهی از منکر و اقلاع آن، وظیفه‌ای شرعی و عقلی دارند و نیز فریضه امر به معروف و نهی از منکر از مصالح، علل و حکمت وجوب خود دور نشوند و در جامعه به عنوان گفتمانی عملی و فرهنگی عمومی، مورد پذیرش همگان قرار گیرد که باید سعی کرد همین رویه و روش قرآنی در عمل به امر به معروف و نهی از منکر را بازگرداند و مردم علاوه بر پاسخگو بودن رفتارهای ناشایست خود نسبت به ناهنجاریها نیز حساس و براساس همان شرائط امر به معروف و نهی از منکر، عمل نمایند.

این مطلب از واضحات است که دشمن با برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری، الگوسازی‌های کاذب و شیطنت در فکر فروپاشی فرهنگ دینی در سطوح مختلف جامعه است تا جائیکه عمل به منکرات عادی و یا جای معروف و منکر عوض شود، در چنین مواقعی آنچه که می‌تواند جلوی آسیب زدن به هویت اجتماعی را بگیرد خود جامعه است و جامعه باید در مقابل ورود خطرات و آسیب‌ها، دافعه لازم را داشته باشد و این حالت در آن نهادینه شود نه اینکه جامعه را در انجام این واجب کنار بگذاریم و بجای آن نهادسازی کنیم.

بله هیچکس منکر وجود نهادی که آسیب‌های فکری و فرهنگی را رصد کند، نیست، بحث در تصدی‌گری نهادها در موضوعی است که متصدی آن نهاد بزرگ جامعه است.

آمرین به معروف و ناهین از منکر در تمام مراحل نیازمند شناخت معروف و منکر می‌باشند

تمام فقها شرط شناخت معروف و منکر درباره آمرین و ناهین را بیان کرده‌اند، این شرط بدان جهت است که حکمت وجوب امر به معروف و نهی از منکر، اصلاح جامعه می‌باشد و اصلاح جامعه با ناآگاهی تناسبی ندارد به همین جهت یکی از امور مهم، آموزش و آگاهی‌بخشی نسبت به معروف و منکر در سطح جامعه می‌باشد؛ اساساً یکی از انتقادهای جدی به متولیان، نهادها و مؤسسات فرهنگی، همین موضوع می‌باشد که با وجود منابع کافی نتوانسته‌اند در این امر چنانکه شایسته است، موفق عمل نمایند چنانکه درباره وظائف عموم جامعه در قبال امر به معروف و نهی از منکر موسساتی تشکیل و برنامه‌هایی را تدوین کرده‌اند که این واجب مهم را محدود به تشکیلات و نهادهایی کرده‌اند تا جائیکه عموم مردم نسبت به این مهم، احساس عدم مسئولیت می‌نمایند و یا اراده‌ای بر آن ندارند و متأسفانه این واجب در مقام عمل تا حد زیادی، خنثای از تاثیر گشته که البته در این مورد نیاز به بازنگری و آسیب‌شناسی دقیق می‌باشد.

امر به معروف و تناسب سازی آن با تولید معروف

از دیگر امور مرتبط با فریضه امر به معروف و نهی از منکر، تولید معروف است؛ به این معنا که انجام و اشاعه فعل معروف و ابتکارات مرتبط با توسعه معروف در جامعه، خود سد محکمی در برابر اشاعه منکرات می‌شود، تولید معروف نقطه مقابل تولید منکر توسط جماعتی خودباخته و یا کسانی که به عنوان‌هایی در فضای مجازی و حقیقی گویی مأموریتی نوشته یا نانوشته در عرصه زندگی مردم دارند، به عنوان مثال تولیدات خوب رسانه‌ای، مصداق تولید معروف و تولیدات بد و ناسازگار با مذاق دینی و ملی مردم، مصداق تولید منکر است.

بسیاری از عالمان و نخبگان جامعه سال‌هاست درباره خطر و خسارت تمرکز و تحدید معروف و منکر به یک یا دو مصداق خاص هشدار داده‌اند و خطر تقابل – خواسته یا ناخواسته – عاملین به منکر و تارکین معروف با مؤمنین را متذکر شدند اما مانند بسیاری از امور، شنیده نشد و کاری که ماهیت آن کارشناسانه بود را به کاری سطحی و عادی، تبدیل و جایگاه آنرا تنزل دادند و هرگاه هشدار داده شد با توجیهات یا وعده‌هایی از کنار آن عبور می‌کردند و البته بیشتر علل تمام نابسامانی‌ها در این حوزه را متوجه فضای مجازی می‌دانستند – که تا حدودی قابل قبول است – اما آنچه که مهم بوده و هست استفاده از نظر انبوه کارشناسانی است که بازهم به دلائلی به گوشه‌ای رفته یا رانده شده‌اند؛ امروز نیز این هشدار با صدای بلندتری شنیده می‌شود که برای هر موضوعی نیاز به تأسیس نهاد یا دستگاه و متولی نیست که جز هدر رفتن منابع انسانی، مالی و سرمایه‌های اجتماعی و کمرنگ شدن واجبات، ثمر دیگری ندارد.

هم منکرات بزرگ را باید دید و هم منکرات کوچک را

فکر و بیان جامعه این است که منکرات بزرگ مانند اختلاس‌ها و رانت‌ها و تبعیض‌ها که در رسانه‌های رسمی کشور منتشر و یا هر از گاهی در سخنان مسئولین بیان می‌شود که مردم انتظار برخورد مناسب دارند، در عمل اجرا شود، اما غالباً نتیجه آنها مبهم می‌ماند و با این حال ما به دنبال نهی از منکر در امور جزئی‌تر، انتظار تأثیر داریم که البته این هم شدنی نیست؛ اگر مردم ببینند در منکرات بزرگ برخورد جدی می‌شود، حتماً منکرات کوچک نیز جمع می‌شوند و شاید بتوان ادعا کرد بزرگترین مانع در تأثیر نداشتن امر به معروف و نهی از منکر، بی‌تفاوتی‌ها نسبت به برخورد متناسب با منکرات بزرگی است که معمولاً توسط خود مسئولین رسانه‌ای می‌شود و ذهن مردم را درگیر و درون آنها را متلاطم و مملو از شبهات و سؤالات می‌کند که بازهم عده‌ای از مسئولین این آسیب را نه می‌بینند و نه می‌فهمند که اگر نگاهی به متن جامعه بیندازند خواهند دید که چه آسیب‌های جدی که معلول مجازات نکردن این گروه و یا عدم اطلاع‌رسانی نشدن آنها، به جامعه وارد شده و می‌شود.

عقلانیت در بیان و عمل در ترویج امر بمعروف و نهی از منکر

اگر خواستار ترویج و انجام امر بمعروف و نهی از منکر در جامعه هستیم علاوه بر شناخت الزامات و بایسته‌های این واجب مهم، باید از قالب شعارهای تند و مضر بیرون آمد و نگاهی برآمده‌ای از عقلانیت به این موضوع داشت؛ موانع را شناخت، عقبه فکری، اهداف و روش دشمنان در ترویج منکرات را شناخت، زمینه‌های بروز ناهنجاری‌های اجتماعی را شناخت، اولویت‌ها را در هر زمانی و نسبت به موضوعات مختلف شناخت و از همه مهمتر جامعه امروز و اقشار و اصناف را شناخت تا بتوان با تحلیلی جامع، این واجب را در جامعه ترویج نمود و از همه مهمتر نسبت میان فرهنگ و اقتصاد در بروز و ظهور منکرات را شناخت، به نظر نگارنده این سطور آنچه که ما را از تدبیر امور اجتماعی دور ساخته، ارتباط دادن صد در صدی معضلات اجتماعی به مقوله فرهنگ است در حالیکه اینگونه اندیشیدن نوعی فراقکنی و فرار از حل مسأله است، مثلاً گاهی برخی برای توجیه این حرف نادرست می‌گویند در قشر مرفه، فرزند آوری کم است پس معلوم می‌شود که مبنای فرهنگی، مشکل اصلی و اساسی است، حال سوال این است چند درصد مردم از این قشر می‌باشند که بگوییم مشکل فرهنگی است؛ به هرصورت اگر علل و عوامل در جمیع زوایای مسأله امر به معروف و نهی از منکر به صورت دقیق واکاوی و ارزیابی نشود، انتظار در اصلاح امور و مشکلات اجتماعی که امروز با آن مواجه هستیم، انتظاری دور از واقعیت است.

امر به معروف و نهی از منکر، از مهم‌ترین موضوعات تبیینی در زمان حاضر است

هیچگاه جوامع بی‌نیاز از امر بمعروف و نهی از منکر – تحت هر عنوانی که نام برده شود – نبوده است اما یقیناً با توسعه ارتباطات و پیشرفت ابزار حقیقی و مجازی رسانه‌ها، ضرورت‌های پرداختن به این مهم نیز بیش از گذشته شده است، از این‌رو آگاهی و شناخت مخصوصاً در بُعد منکرات شایع در جامعه، ضرورتی مضاعف پیدا کرده است، بر همین اساس در میان موضوعات دارای اولویت تبیین، موضوع امر بمعروف و نهی از منکر بویژه تبیین صحیحی که جامع علل و حکمت‌های وجوب امر بمعروف و نهی از منکر باشد؛ در حقیقت، تبیین صحیح موجب اثرگذاری این واجب در نظم، سلامت، امنیت و استحکام پایه‌های ترقی و تعالی جامعه می‌شود که امری مورد قبول آحاد جامعه می‌باشد که البته تأکید می‌شود شرط “تبیین صحیح” اصلی‌ترین نکته در تبیین روشمند که ضرورت و نیاز جامعه امروز به امر بمعروف و نهی از منکر است، می‌باشد.

سخن پایانی

پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام اسلام از عطیه‌های الهی به مردم ایران بود که با وجود تمام دشمنی‌ها و دسیسه‌های خارجی و بعضاً داخلی تا امروز با صلابت به حیات خود ادامه داده و امید است تا ظهور ولایت عظمی ارواحنا فدا در سیری موفق و متعالی به آن نقطه نورانی متصل شود که لازمه آن زمینه‌سازی برای ظهور و ساخت جامعه‌ای مبتنی بر شرع و عقل است و تأکید می‌شود که ملت مؤمن ایران عزیز با درس‌آموزی از مکتب سراسر درس‌آموز سیدالشهداء علیه‌السلام و اصحاب و یاران بصیر و باوفای آن حضرت، با جان و مال خود، خواهان و آماده ساخت جامعه‌ای سالم و سربلند در تمام عرصه‌ها می‌باشند تا الگویی واقعی در برپایی جامعه تراز اسلامی می‌باشند.

منبع: شفقنا